

Германські мови

УДК 811.111'42:821.111-1(71)

**ОБРАЗНИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПТУ КАНАДА В КАНАДСЬКИХ
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ВІРШОВАНИХ ТЕКСТАХ ПЕРІОДУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ КАНАДИ**

**FIGURATIVE COMPONENT OF THE CONCEPT OF CANADA IN THE
ENGLISH-CANADIAN POETIC TEXTS OF THE PERIOD OF EUROPEAN
COLONIZATION OF CANADA**

Приходько І.В.,

аспірант

кафедри англійської мови та методики її викладання

Херсонського державного університету

Стаття присвячена аналізу образного складника концепту КАНАДА у канадських англійськомовних віршованих текстах періоду європейської колонізації Канади (до 1867 р.). Досліджуваний концепт визначається як багатокомпонентне комплексне утворення, що складається з почуттєво-поняттєвого й образного складників. Виявлено набір концептуальних метафор, які структурують образний складник концепту КАНАДА у проаналізованих віршованих текстах. Встановлено, що спектр мети реконструйованих концептуальних метафор визначають три концептуальні сфери джерела – «об'єкт неживої природи», «жива істота», «абстрактне явище». У результаті асоціативного осмислення виявлених концептуальних метафор реконструйовано уявлення про канадську державу цього історичного періоду.

Ключові слова: концепт КАНАДА, почуттєво-поняттєвий складник, образний складник, концептуальна метафора, канадські англійськомовні віршовані тексти.

Статья посвящена анализу образной составляющей концепта КАНАДА в канадский англоязычных стихотворных текстах периода европейской колонизации Канады (до 1867 г.). Исследуемый концепт определяется как многокомпонентное комплексное образование, которое состоит из чувственно-понятийной и образной составляющих. Установлен ряд концептуальных метафор, которые структурируют образную составляющую концепта КАНАДА в проанализированных стихотворных текстах. Установлено, что сферу мишени реконструированных концептуальных метафор определяют три концептуальные источника – «объект неживой природы», «живое существо», «абстрактное понятие». В результате ассоциативного осмысления обнаруженных концептуальных метафор реконструировано представление про канадское государство этого исторического периода.

Ключевые слова: концепт КАНАДА, чувственно-понятийная составляющая, образная составляющая, концептуальная метафора, канадские англоязычные стихотворные тексты.

The article is devoted to the analysis of the figurative component of the concept of Canada on the basis of the English-Canadian poetic texts of the period of European colonization of Canada (up to 1867). The analyzed concept is defined as a multi-component complex formation, that consists of sensory-notional and figurative components. The set of conceptual metaphors that form the figurative component of the concept of Canada in the analyzed poetic texts was found. It was found that the scope of the target of the constructed conceptual metaphors has three conceptual sphere of source – “an inanimate object”, “a living being” and “an abstract notion”. As a result of

the associative comprehension of the conceptual metaphors the viewing of the Canadian state of this period was clarified.

Key words: concept of Canada, sensory-notional component, figurative component, conceptual metaphor, English-Canadian poetry.

Постановка проблеми. Вивчення концептів сьогодні є одним із найбільш перспективних і пріоритетних напрямів лінгвістичних досліджень, оскільки саме концепти дозволяють розглядати слово в контексті культури, пізнання і комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми показав, незважаючи на велику кількість фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених зазначеній тематиці, у сучасних лінгвістичних студіях відсутнє однозначне тлумачення концепту, як і єдиний загальноприйнятий метод його дослідження. На сьогодні концепт вивчається з позиції різних напрямів: логіко-семіотичного (С. О. Аскольдов, Н. Д. Арутюнова, А. П. Бабушкін, А. Вежбицька, Ю. М. Лотман, Д. С. Лихачов, Н. В. Слухай та ін.), лінгвокогнітивного (Дж. Лакофф, М. Джонсон, О. С. Кубрякова, С. А. Жаботинська та ін.), лінгвокультурологічного (С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Ю. С. Степанов та ін.) та когнітивно-дискурсивного (А. П. Мартинюк, І. С. Шевченко, О. М. Кагановська, О. І. Морозова та ін.). Особливості вербальної репрезентації концептів вивчаються на матеріалі різних мов у *художньому* (В. Г. Ніконова, О. М. Кагановська, О. С. Маріна, Т. В. Братусь, О. Я. Дойчик та ін.), *економічному* (Н. А. Олійник та ін.), *політичному* (О. Й. Шейгал та ін.), *публіцистичному* (М. В. Ковалюк, Т. С. Петрінська та ін.), *медійному* (Т. Б. Мудраченко, Я. В. Прихода та ін.), *медичному* (М. О. Белова, О. В. Кудоярова та ін.) та інших типах дискурсу. Існують й різні моделі структури концепту: фреймова (М. Мінський, С. А. Жаботинська), пошарова (Ю. С.

Степанов, В. Г. Ніконова, І. О. Тарасова), польова (З. Д. Попова, І. А. Стернін), зонова (Г. Г. Слишкін), модусна (М. В. Нікітін), схемна (Дж. Лакофф) та інш.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Концепти, вербалізовані у англійськомовних художніх, зокрема поетичних, текстах неодноразово ставали об'єктом мовно-когнітивних досліджень, однак концептуальний простір канадської англійськомовної поезії є недостатньо вивченим. Особливої значущості при цьому набуває дослідження одного з найбільш значимих у національній поезії концепту КАНАДА, зокрема дослідження його змісту і структури, що зумовлює актуальність даної роботи.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі концептуальних метафор, які формують образний складник концепту КАНАДА у канадських англійськомовних віршованих текстах періоду європейської колонізації Канади (до 1867 р.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Семантико-когнітивний аналіз лексико-семантичних засобів номінації концепт КАНАДА, виокремлених у корпусі канадської англійськомовної поезії XVIII-XXI століття, дозволив визначити досліджуваний концепт як багатокomпонентне комплексне утворення, що складається з почуттєво-поняттєвого й образного складників. Почуттєво-поняттєвий складник концепту КАНАДА, який формують одинадцять художніх концептів, структурує інформацію про Канаду як країну, утілену у канадських англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI століть і репрезентовану засобами прямої субстантивної та атрибутивної прямої номінації концепту КАНАДА, кількісні показники яких варіюються у віршованих текстах різних історичних періодів становлення канадської державності. Інформація, структурована у почуттєво-поняттєвому складнику, має об'єктивний характер, оскільки стосується або чуттєво-наочної конкретності реальних об'єктів дійсності, або понять про духовні, моральні, естетичні ідеали і цінності тощо, укорінених у канадському англійськомовному суспільстві XVIII–XXI століть.

Образний складник концепту КАНАДА змодельовано як набір концептуальних тропів, насамперед концептуальних метафор (далі КМ), у яких структуровано інформацію, що має суб'єктивний характер, оскільки стосується образно-ціннісного сприйняття канадськими англійськомовними поетами історичного розвитку Канади як держави, особистісного погляду поетів на естетичні ідеали й цінності, укорінені у канадському англійськомовному суспільстві XVIII–XXI століть. Історичний розвиток образного складника концепту КАНАДА співвідноситься з історичними трансформаціями його почуттєво-поняттєвого складника, тому логіка аналізу обумовлює необхідність акцентувати увагу на реконструкції насамперед тих КМ, концептами-референтами яких (цариною мети, *scope of the target*, З. Кевечешем [3, с. 19–20]) слугують ті художні концепти, які визначено доміантними у відповідні епохи.

У період європейської колонізації Канади (до 1867 р.) доміантними у складі почуттєво-поняттєвого складника є художні концепти LANDSCAPE ‘ЛАНДШАФТ’, CANADA STATUS ‘СТАТУС КАНАДИ’ і POPULATION ‘НАСЕЛЕННЯ’, які й представляють царину мети у реконструйованих концептуальних метафорах. Царину джерела формують концепти-референти, якими виступають художні концепти, реконструйовані у канадських англійськомовних віршованих текстах шляхом семантико-асоціативного осмислення вжитих у віршованих текстах зазначеного історичного періоду засобів образної номінації – 38 засобів образної номінації у 41 контекстній реалізації.

У результаті семантико-асоціативного аналізу концептів-корелятивів у складі базових концептуальних метафор, що формують образний складник концепту КАНАДА, встановлено, що спектр мети (*range of the target*) доміантного у період європейської колонізації Канади концепту-референту LANDSCAPE ‘ЛАНДШАФТ’ визначають дві концептуальні сфери джерела (*range of the source*):

→ **об'єкт неживої природи**, наприклад, у фрагменті віршованого тексту *These plains are rich laden as summer's deep sigh / But give me the bare cliffs that*

tower to the sky [7] рівнини, як елемент ландшафту Канади, у складі образного порівняння описуються епітетом *rich laden* ‘щедро заповнені’, що призводить до їх осмислення як вмістилища і реконструкції КМ CANADA IS A CONTAINER ‘КАНАДА Є ВМІСТИЛИЩЕ’.

→ «абстрактне явище»:

– CANADA IS BEAUTY ‘КАНАДА Є КРАСА’, наприклад: *Fair Scenes! To which, should Angels turn their sight / Angels might stand astonish’d with Delight* [9];

– CANADA IS WEALTH ‘КАНАДА Є БАГАТСТВО’, наприклад: *Great are the treasures of your ample woods / And large your tribute, wide-extending floods <...> Where, charm’d with Nature, I was wont to rove / The maple-trees their liquid treasure pour* [4];

– CANADA IS SOLITUDE ‘КАНАДА Є САМОТНІСТЬ’, наприклад: *Come my love we are weary / Of these woods so lone and dreary / We have tarried far too long <...> Ah! They told me thou wert dead / By the lone St. Lawrence laid* [7];

– CANADA IS FREEDOM ‘КАНАДА Є СВОБОДА’, наприклад: *How the winter causeway, broken, is drifted out to sea / And the rills and rivers sing with pride the anthem of the free* [5].

Спектр мети (*range of the target*) другого за кількістю контекстних реалізацій у віршованих текстах цього періоду концепту-референту CANADA STATUS ‘СТАТУС КАНАДИ’ визначають дві концептуальні сфери джерела (*range of the source*):

→ **об’єкт неживої природи**. У віршованих текстах періоду європейської колонізації статус Канади у рамках цієї концептуальної сфери джерела асоціюється з предметами, що уможлиблює реконструкцію КМ CANADA IS A THING ‘КАНАДА Є ПРЕДМЕТ’, наприклад: *He told them of the glorious scene presented to his sight / What time he reared the cross and crown on Hockelaga’s height / And of the fortress cliff, that keeps of Canada the key* [5].

У фрагменті віршованого тексту *O may our land of maple green / The land of lake and river / The brightest gem in Britain’s crown / Be British blue for ever*

[McLachlan A., YC] у результаті дії лінгвокогнітивної операції спеціалізації відбувається *покращення* [1, с. 280] концептуальних ознак у царині джерела КМ CANADA IS A THING ‘КАНАДА Є ПРЕДМЕТ’, що призводить до її трансформації у КМ CANADA IS A PRECIOUS THING ‘КАНАДА Є ДОРОГОЦІННІСТЬ’. Метафоричне осмислення Канади як дорогоцінного каменю, що є частиною британської корони, дозволяє зробити висновок про важливість статусу Канади у складі Британської імперії, що у наведеному прикладі додатково підкреслюється логічним атрибутом вираженим прикметником у найвищому ступені порівняння *brightest* ‘найяскравіший’.

→ **жива істота**. У межах цієї концептуальної сфери джерела концептом-корелятом виступає ХК А HUMAN BEING, що призводить до реконструкції КМ CANADA IS A HUMAN BEING ‘КАНАДА Є ЛЮДИНА’, наприклад, у контексті *On each fair bank, the Lands are seen / In gayest Cloathing of perpetual green* [9] Канада постає як людина одягнена у яскравий зелений одяг.

У фрагменті віршованого тексту *Happy Acadia! Though around thy shore / Is heard the stormy wind's terrific roar* [2] завдяки використанню епітету *happy*, який надає додаткового значення концепту-кореляту концептуальної сфери джерела, КМ CANADA IS A HUMAN BEING ‘КАНАДА Є ЛЮДИНА’ зазнає розширення і перетворюється на КМ CANADA IS AN EMOTIONAL HUMAN BEING ‘КАНАДА Є ЕМОЦІЙНА ЛЮДИНА’.

У канадських англійськомовних віршованих текстах зазначеного періоду КМ CANADA IS A HUMAN BEING ‘КАНАДА Є ЛЮДИНА’, завдяки конкретизації концептуального значення концепту джерела, зазнає *звуження*, що призводить до утворення двох концептуальних метафор:

– CANADA IS A CHILD ‘КАНАДА Є ДИТИНА’, яка є провідною у віршованих текстах періоду європейської колонізації Канади, наприклад: *We claim the new inventions in / The art of public robbing / And for an infant colony / We beat the world at jobbing* [8]. У приведеному прикладі реконструкція зазначеної КМ стає

можливою завдяки використанню епітета *infant*, який акцентує увагу адресата на невеликому віці канадської держави.

У контексті *Then haste to honest, joyous Marriage Bands / A newborn Race is rer'd by careful Hands* [9] у результаті використання епітету *newborn* розширюється обсяг концептуального змісту концепту-релята КМ CANADA IS A CHILD 'КАНАДА Є ДИТИНА' перетворюється на CANADA IS A NEWBORN CHILD 'КАНАДА Є НОВОНАРОДЖЕНА ДИТИНА'.

У віршованих рядках *These are thy blessings, Scotia, and for these <...> Thy grateful thanks to Britain's care are due / Her power protects, her smiles past hopes renew / Her valour guards thee, and her council guide / Then, may thy parent ever be thy pride!* [2] також відбувається звуження концептуального змісту царини джерела КМ CANADA IS A CHILD 'КАНАДА Є ДИТИНА', у результаті чого вона набуває вигляду CANADA IS A BRITAIN'S CHILD 'КАНАДА Є ДИТИНА БРИТАНІЇ'. Остання КМ, своєю чергою, розширюється до КМ CANADA IS A BRITAIN'S STURDY CHILD 'КАНАДА Є СИЛЬНА ДИТИНА БРИТАНІЇ' у контексті *Each heart leap at the story / Of Britain's right of Britain's might / Of Britain's power and glory / Long may she rear the sturdy race* [6].

– CANADA IS A MOTHER 'КАНАДА Є МАТИ', яка у віршованих текстах першого історичного періоду зустрічається значно рідше, ніж попередня КМ, наприклад: *Then blest Acadia! <...> May all thy sons, like hers, be brave and free / Possessors of her laws and liberty* [2];

→ «абстрактне явище»:

– CANADA IS WONDER 'КАНАДА Є ДИВО', наприклад: *So may thy years increase, thy glories rise / To be the wonder of the Western skies* [2].

Спектр мети (*range of the target*) останнього з трьох доміантних у віршованих текстах цього періоду концепту-референту POPULATION 'НАСЕЛЕННЯ' визначає дві концептуальні сфери джерела (*range of the source*) – «абстрактне явище»:

– CANADA IS DANGER ‘КАНАДА Є НЕБЕЗПЕКА’, наприклад: *Hideous yells announce the murderous band / Whose bloody footsteps desolate the land* [2];

– CANADA IS FREEDOM ‘КАНАДА Є СВОБОДА’, наприклад: *The rugged urchins spurn all the control / Which cramps the movement of the free-born soul* [2];

– CANADA IS SOLITUDE ‘КАНАДА Є САМОТНІСТЬ’, наприклад: *The humble tenants, who were taught to know / By years of suffering, all the weight of woe / Who felt each hardship nature could endure / Such pains as time alone could ease or cure* [2];

– CANADA IS STRIFE ‘КАНАДА Є БОРОТЬБА’, наприклад: *Britain, to thee my vent'rous course I bend / From realms remote, where beasts with men contend* [5].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Асоціативне осмислення концептуальних метафор, концепти-кореляти яких визначено провідними у формуванні спектру трьох концептуальних сфер джерела («об’єкт неживої природи», «жива істота» і «абстрактне явище») образного складника концепту КАНАДА у період європейської колонізації держави (до 1867 р.), уможливило вилучення характеристик канадської держави зазначеного періоду, укорінених у свідомості канадської англійськомовної культурно-етнічної спільноти, а саме: Канада – це новоутворена (CANADA IS A CHILD, CANADA IS A NEWBORN CHILD), підвладна Великій Британії (CANADA IS A BRITAIN’S CHILD, CANADA IS A BRITAIN’S STURDY CHILD) держава, з багатими природними ресурсами (CANADA IS WEALTH, CANADA IS A PRECIOUS THING), гарними краєвидами (CANADA IS BEAUTY, CANADA IS WONDER), населенням (CANADA IS A MOTHER), яке, освоюючи нові землі долає труднощі (CANADA IS SOLITUDE, CANADA IS DANGER, CANADA IS STRIFE), і формує власні суспільні цінності (CANADA IS FREEDOM). Перспективним видається подальше дослідження образного складника концепту КАНАДА у канадських англійськомовних віршованих текстах інших історичних періодів становлення канадської державності, а також виявлення його історичної динаміки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніконова В.Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 / Дніпропетровський університет економіки та права. Дніпропетровськ, 2008. 556 с.
2. Goldsmith O. The Rising Village. URL: <http://www.canadianpoetry.ca/eng%20274e/pdf/goldsmith.pdf>
3. Kövecses Z. Metaphor. A practical introduction. Oxford University press, 2002. 285 p.
4. Mackay J. Quebec Hill. URL: http://www.canadianpoetry.ca/longpoems/Quebec_Hill/
5. McGee T.D. Jacques Cartier. URL: http://www.canadianpoetry.ca/confederation/t_darcy_mcgee/cdn_ballads/jacques_cartier.htm
6. McLachlan A. On the Prince's Visit. URL: https://archive.org/stream/emigrantotherpoe00mcla/emigrantotherpoe00mcla_djvu.txt
7. McLachlan A. The Emigrant. URL: http://www.canadianpoetry.ca/longpoems/emigrant_mclachlan/the_emigrant.htm
8. McLachlan A. Young Canada. URL: https://archive.org/stream/emigrantotherpoe00mcla/emigrantotherpoe00mcla_djvu.txt
9. Viets R. Annapolis-Royal. URL: <http://www.canadianpoetry.ca/architexts/Annapolis/index.htm>